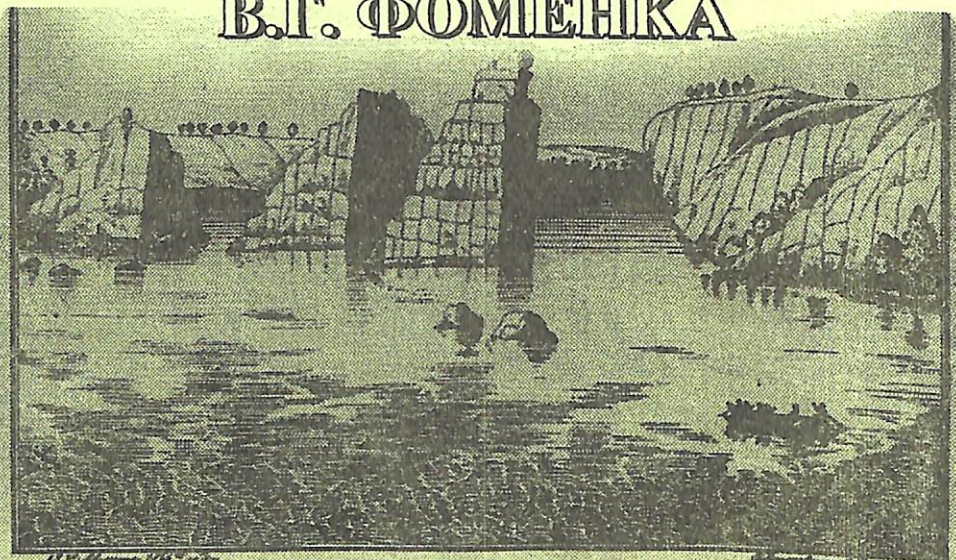

91.9:26.17

Ф-76

Управління культури обласної державної адміністрації
к-27 Обласна універсальна наукова бібліотека імені О.М.Горького

КАРТОГРАФІЧНА КОЛЕКЦІЯ В.Г. ФОМЕНКА

ГЕРКУЛЕСОВЫ СТОЛЫ
на Дняпрі біля Киласа?

(Путівник)

Запоріжжя. 2001

Управління культури обласної державної адміністрації
Обласна універсальна наукова бібліотека імені О.М.Горького

**КАРТОГРАФІЧНА
КОЛЕКЦІЯ
В.Г. ФОМЕНКА**

(Путівник)

Запоріжжя. 2001

УДК 0-16 : 528.9

ББК 91.9 : 26.17

Ф 76

Ф 76 Картографічна колекція В.Г.Фоменка (Путівник).
– Запоріжжя: Поліграф, 2001. – 24 с.

УДК 0-16 : 528.9

© Видавництво “Поліграф”, 2001

Від укладача

28

липня 2000 року виповниться сто років від дня народження відомого дослідника історії Запорізького краю В.Г.Фоменка.

Над його робочим столом висіло гасло: “Без правди фактів немає правди часу”. Праці краєзнавця викликають великий інтерес у науковців, викладачів, студентів вузів, бо вони написані лише після того, як факти були підтверджені документально.

Для популяризації його наукової спадщини в 1996 р. наша бібліотека підготувала і видала бібліографічний список “Фоменко Віктор Гаврилович (1900-1976) із серії “Дослідники рідного краю”, до якого увійшли його книги і статті, опубліковані в періодичних виданнях, а також рукописні матеріали. Однак до вказаного списку не була включена колекція фотокопій рідкісних карт території нашого краю, яку краєзнавець збирав довгі роки, працюючи в державних архівах, музеях і бібліотеках колишнього СРСР. Цю колекцію В.Г.Фоменко подарував обласній універсальній науковій бібліотеці імені О.М.Горького, де вона й зберігається у фонді краєзнавчого сектору.

Мета даного видання – ознайомити науковців, краєзнавців, студентів, усіх зацікавлених людей з цією колекцією.

Замість передмови подаємо статтю В.Г.Фоменка “Острів Хортиця на перших картах Нижнього Дніпра”, надруковану в четвертому номері журналу “Архіви України” за 1969 рік.

Бібліографічний опис карт, усі помітки на них, у т.ч. і місцезнаходження, подані в тому вигляді, як зробив їх сам краєзнавець.

Картки з описом картографічних матеріалів розміщено за розділами:

- I. Карти укріплень Дніпровської лінії;
- II. Карти Азовського моря та р. Дніпро;
- III. Карти о-ва Хортиця;
- IV. Карти, плани козацьких Січей;
- V. Карти Катеринославської губернії;
- VI. Карти Таврійської губернії;
- VII. Карти повітів;
- VIII. Карти міст і городищ Таврійської та Катеринославської губерній;
- IX. Карти Криму;
- X. Інші карти;
- XI. Картки, складені В.Г.Фоменком.

У Додатку подається “Перелік скорочень”.

ОСТРІВ ХОРТИЦЯ НА ПЕРШИХ КАРТАХ НИЖНЬОГО ДНІПРА

Про те, що біля останніх порогів, на Низу Дніпра, по стародавньому шляху “із варягів у греки”, є великий острів, відомо ще з X століття. Про нього повідомляв і візантійський імператор Костянтин Багрянородний в 950-х роках; викладаючи події, що відбувалися за південними кордонами Київської Русі, Хортицю згадували російські літописці; острів описували у щоденниках всі, хто в наступні кілька століть відвідував Низ Дніпра. З усіх тих повідомлень і щоденників випливає, що жоден з авторів записів сам на острові не бував, а описував його за розповідями інших, інколи дуже неточними і поверховими. Від тих же анонімних свідків відомо й про інший цікавий пункт району Хортиці – про скелястий мис, поруч з яким знаходилась єдина і перша після порогів, відома багатьом народам стародавня переправа; греки називали її Крарійською, а лукоморські тюрки – Кічкаською: цими назвами позначали і мис.

Під час відвідувань переправи у різні пори року – весною, влітку і восени – було встановлено, що при періодичних змінах рівня води у Дніпрі той правобережний мис щороку на кілька місяців перетворювався у півострів і в острів; його почали називати по-різному: Дмитро Вишневецький, черкаський староста, який у 1556 р. будував прикордонне укріплення в південно-східному кінці землі, відданої його роду литовським королем, називав мис Кортицьким або Хордецьким островом; Еріх Лассота, папський посол, котрий проїжджав повз острів у 1594 р. до Запорізької Січі, – Кічкасом, а при поверненні перший назвав острів Малою Хортицею; Гільом Левассер де Боплан, французький інженер на литовсько-польській службі, який у пошуках зручного місця для будівництва королівської фортеці наприкінці жовтня 1638 р. доходив до Хортиці, у своєму “Описанні України” називає мис Кічкаським, а на складеній ним же “Генеральній карті України 1648-51 pp.” помітив його як півострів Коханіє (див. рис. 2). Але в зв’язку з встановленою непридатністю району Хортиці для спорудження там постійної фортеці Боплан останню заклав біля Кодака, а в “Описанні України” і на “Генеральній карті України” ні про Малу Хортицю, ні про колишнє укріплення Вишневецького навіть не згадав.

З осіб, які писали про цей мис-острів, але самі там ніколи не були, необхідно відзначити: Михалона Литвина, польського комісара, який описував за дорученням Сейму замки Литви та України в 1644 р. і згадував про переправу Кічкас, де могла зна-

ходиться королівська застава; Іоахіма Бельського, польського історика, який писав у 1590 р. про острів Коханіє, що знаходився вище Хортиці; С.І.Мишецького, військового інженера російської армії, котрий у 1730-х роках керував будівництвом Новосічинського ретраншаменту (біля колишнього с. Покровське Нікопольського району). Але повідомлення С.І.Мишецького, обґрунтоване на розповідях випадкових відвідувачів району Хортиці, які були там майже двісті років після спорудження окопу Дмитром Вишневецьким, має багато серйозних перекручень історичних і географічних даних. На будівництво Новосічинського ретраншаменту С.І. Мишецький прибув сушею з боку Мишуриноного Рогу, чим тільки і можна пояснити пропуски і крапки в тексті його описання замість цифр верст між окремими пунктами району Хортиці. Відстань в одну версту між гирлами Московок він показує 20-ти верстною з віднесенням їх початків до Молочних Вод ніби за 200 верст від Дніпра. С.І.Мишецький твердить, що в часи Сагайдачного в 1630 р. (!) правобережні степи “від великої весняної води... прорило і утворило Хортицький острів”.

Перше нині відоме зображення району острова Хортиці і Кічкаської переправи наведено на карті р. Дніпра, вміщеної на “Большой карте Литвы, кн. Николая Хр. Радзивилла”, виданої в 1613 р. (рис. 1), де вона займає дві вертикальні смуги, що мають зображення компасних картушок. Дніпро показаний хвилястою стрічкою в одному напрямку з півночі на південь, значні повороти його русла зображені невеликими зворотами, а дніпровські пороги – сходинками. На табл. XVII зображено спрощений варіант карти р. Дніпра наступного видання. Ця карта Радзівілла іноді видається за нібито складену Бопланом. Проте це не так.

1. Скальковский А.А. Поездка по Запорожским урочищам. Журнал Министерства внутренних дел. Часть XIII, 1846, стор. 65.
2. Дневник Эриха Лассоты из Стеблева. Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси. Вып. 1 (XVI ст.). Перевод К.Мельник, К., 1890, стор. 166, 185.
3. Описание Украины. Сочинение Боплана. Перевод с французского Ф.Устрялова, СПб, 1832, стор. 23.
4. Кордт В., Материалы по истории русской картографии. Вып. 2, К., 1910, таблица IX.
5. Извлеченная из сочинения Михалона Литвина: “О нравах татар, литовцев и московитян”. Перевод с латинского О.Шестакова. Архив историко-юридических сведений, относящихся до России, издаваемые Н.Калачевым. Книга 2-я, половина 2-я, отделение пятое. М., 1854, стор. 65.
6. Стороженко А.В. Стефан Баторий и Днепровские казаки, К., 1904, стор. 268

Як указує В.Кордт (стор. 23 назв. праці), карту видано на 35-38 років раніше, тобто тоді, коли Боплан ще був дитиною.

Судячи з конфігурації правового берега Дніпра, який проти острова Хортиці показаний майже прямим, біля нього немає не тільки острівця Малої Хортиці – Коханія, але навіть миса Коханіє-Кічкаського (порів. з рис. 2). Карту зроблено з натури або вона складена за описом, зробленим уже після 1607 р.*

Друга карта, видана через 38 років після карти Радзівілла, була відзнята Бопланом після маловодного літа 1638 р., коли острів Коханіє перетворився на цій карті у мис Дніпро, на відміну від попередньої – Дніпро плине на південний схід, через пороги – прямо на Південь, а після Кічкаської переправи – зі Сходу на Захід.

Як перша карта, 1613 р. (рис. 1), так і друга, 1648-51 рр. (рис. 2, на якій південь показаний вгорі, а північ – унизу), підтверджують, що у першій половині XVII ст. на острові Хортиці нічого не було і вона не мала ніякого значення, і що складачі карт, якщо й були біля неї, то тільки з східного боку, по якому показані лівобережні ріки Осокорівка, Кічкаська, Московка і Конські Води, які впадають у Дніпро; але жодна з трьох річок Хортиці, що впадають з правого берега в Річище, і гирло яких закривається островом, на картах не позначені. Не позначають їх і “Книга Большому Чертежу”, написана за “государевою вказівкою” в 1627 р., як письмовий виклад “Большого Чертежа” Московської держави, складеного наприкінці XVI ст., хоча острів Хортиця був відомий її авторам.

Останнім порогом на Великій карті Литви записаний Таволжанський, нижче якого показані два острови, які мабуть, називались потім Кухарев і Дубовий. Але їх зображення на карті значно зміщене і вони намальовані біля Верхньої голови Хортиці.

Місце укріплення Вишневецького показане на правому березі, що знаходився нібито навпроти середини Хортиці. Поруч з укріпленням на полі карти написано роз’яснення, в якому нічого

7. Мышецкий С.И., История о казаках Запорожских... Одесса, 1851.

8. Кордт В., Материалы по истории..., вып. 2, табл. XV.

* У 1607 р. був дуже високий рівень паводкової води, після якого “нерідко... Дніпро бува моловодним по два, по три, по чотири роки підряд” (Швець Г.І., Деякі висновки щодо коливання водності Дніпра. “Вісник Академії наук УРСР” № 10, 1955, стор. 64, 65), що й показано на карті, де містечко Вишневецького зображено на березі, а не на острові.

9. Г.І.Швець, Характеристики водності річок України, К., 1964, стор. 67.

не говориться про якийсь там острів, але підкреслюється, що це те місце, де у минулий героїчний час біля Дніпра Дмитро Вишневецький утворив знамениту стоянку военного табору і, зайнявши її своїми збройними силами, використав переваги цієї місцевості. Вказується, що він міг там довго триматися проти людей князя (мається на увазі Московський) або хана Перекопського також і їхніх збройних сил. У тому укріпленні, на зовнішньому кордоні Литви, Вишневецький при необхідності міг надавати допомогу – бути корисним своєму королівству, і що потім він успішно пішов повз розташовані вище пороги і непошкодженим прибув у Черкаси.

В.Фоменко

КАРТИ УКРІПЛЕНЬ ДНІПРОВСЬКОЇ ЛІНІЇ

Генеральная карта Днепровской линии начиная от Днестра до Азовского моря, с показанием строящихся по той линии крепостей... – (ГПБ АН УССР. – д. 17383). *№15*

Генеральный план Днепровской линии и увеличенный план ее средней части: (“Днепровская пограничная линия”) // Военная энциклопедия.– СПб. – 1912. – Т.9. – С.134-135. *№9*

План Александровской крепости... /Генерал поручик Михаил Деденев; Генерал майор Фергад 1-й.– (ЦГВИА СССР. – Ф. 3 (л). – д. 1175 (Ф 349. – оп. 3. – д. 1174-1209(?)). *№88*

План Александровской крепости. 1780 г.: Сочинен при Александровской инженерной команде / Инженер подпоручик Захар Файшмят: Копировал второго класса кондуктор Михаил Кудинский. – (ЦГВИТ СССР. – Ф. 3 (л.). – д. 1194). *№89*

План крепости Александровской: (Из Атласа Новороссийской губернии. Часть 2-я: Составлен 1798 г. – ЦГВИТ СССР. – Ф. ВУА. – д. 20159). *№90*

План города Александровска. – (ЦГИА СССР. – Ф. 1293. – оп. 166. – д. 33. – л. 1). *№54*

10. Книга Большому Чертежу. Подготов. к печати и ред. К.Н.Сербиною. Институт истории АН СССР, М. – Л., 1950, стор. 111.

План уездного города Александровска Екатеринославской губернии: [На карте пометка: "Быть по сему. Александр. Царское село. 5 марта 1823 г. Подпись]. – (ЦГИА СССР. – Ф. 1293. – оп. 166. – 9.34). *№21*

План Екатеринославской губернии городу Александровску // Полное собр. законов Российской империи. – 1839. – Т. 13. – С.100. *№55*

План уездного города Александровска Екатеринославской губернии. – Б.г.и. *№195*

План крепости Алексеевской при вершине Берд на утверждаемой Днепровской линии вновь строящейся: Сочинен 1773 г. марта 3-го дня. – (ЦГВИА СССР. – Ф. 3(л.). – оп. 3. – д. 1129). *№93*

План Григорьевской крепости со ближайшей вокруг трехверстной ситуацией и профилями: Сочинен в 1775 году апреле 5-го дня / Надворный советник Андрей Шалагин. – (ЦГВИА СССР. – Ф. 3(л.). – оп. 12. – д. 1299). *№116*

План при реке Береде на утверждаемой Днепровской линии вновь строящейся крепости Захарьевской...: Сочинен 1773 г., марта 3 дня. – (ЦГВИА СССР. – Ф. 3(л.). – оп. 12. – д. 1299). *№92*

План Кирилловской крепости со ближайшей вокруг трехверстной ситуацией и профилями: Сочинен 1775 года апреля 5 дня / Надворный советник И.Шальгин. – (ЦГВИА СССР. – Ф. 3(л.). – оп. 17. – д. 2975). *№87*

План вновь строящейся крепости Никитинской, с показанием что в оной прошлого 778-го года сентября 16-го сего 779 года октября по 1-е число сработано: Сочинен при Никитовской инженерной команде 1779 года декабря 18 дня / Инженер-прапорщик А.Домнов. – (ЦГВИА СССР. – Ф. 3(л.). – оп. 17. – д. 5738). *№91*

План крепости Петровской с дальней ситуацией. 1771 г. – (ЦГВИА СССР. – Ф, ВУА. – д. 22353). *№10*

План крепости Петровской. 1798 г. / Новороссийский генерал губернатор И.Селецкий; Губернский землемер, коллежский ассесор П.Чуйко. – (ЦГИА СССР. – Ф. 1350. – оп.312. – д.21. – л.23). *№86*

КАРТИ АЗОВСЬКОГО МОРЯ ТА р. ДНІПРО

Карта Азовского моря, в Древности: Меотийское Озеро / Описи Капитанъ-лейтенанта Е.Манганари, 1833 года.– (БАН СССР Атлас Черного моря, л. 26-й). *№ 45*

Карта всего Азовского моря, Сочинена съ описи вновь учиненной 1803 года на Компасъ имеющий склонение 8" западное. Глубина моря означена футами.– (ГПБ АН УССР. № 7946). *№ 37*

Генеральная карта Азовского моря / Составлена Н.Зуевым.– СПб., 1855.

Частная Карта Заливу Новоагайск в Азовском Море: Гравирована в Гидрографическом Черноморском Депо 1833 г. *№ 102*

Новая подробная карта Палес-Меотис или Азовского моря...: (Из Атласа Корнелия Крюйса. Конец XVII – начала XVIII ст.) – (Б-ка им. В.И. Ленина) *№ 99*

Карта России Геселя Герарда. 1614 года: Составлена по чертежу царевича Федора Борисовича Годунова; первая из изданных в России. Нижняя часть от Черного моря до Москвы и от Азова до Березани. // Устрялова Н. Сказания современников о Дмитриии Самозванце.– СПб, 1859. *№ 74*

Марш карта от реки Дона до реки Дуная, следуемой армии съ императорского величества от Бахмута к Азову також в Крым... 736 года апреля 4 дня.– (ЦГА. ВМФ СССР. – Ф.3. – оп.28. – д.20. – л.2). *№ 100*

Генеральная лант-карта от Киева по реке Днепру до Очакова и по степи до Азова с показанием украинской линии... 1743 года.– (ЦГВИА СССР. – Ф.ВУА, д.20114. – № 1495). *№ 3*

“Карта Марка Беневитского 1507 года”: Из лат. изд. Географии Птолемея, 1513 г. Нижнее течение и устье Днепра: (Верхняя правая часть табл. XIX.– Кордт, вып.2-й). *№ 130*

Карта реки Днепра от линии Украинской сочиненная до Мальшевских островов показанием форпостов и ретраншаментов також порогов, мая 1738 года.– (БАН СССР). *№ 2*

Карта реки Днепр от Киева до впадения в Черное море; Сочиненная в экспедиции 1740 года.– (БАН СССР). *№ 40*

Карта пограничная к реке Днепру и прочим в оную впадающим речкам и около оных лежащих знатных городам... 1764 года.– (БАН СССР, № 558). *№ 14*

План реки Днепра... 1748 года: Лист № 53 из атласа в-а Пуцина. *№25*

Планъ Реки Днѣпра въ двух частяхъ положеніе береговъ, острововъ так же і селеній с описей 1784-го года: (Из атласа Вице-адмирала Пуцина.— СПб., Гос. публ. Б-ка им.С.-Щедрина). *№38*

Большая карта Литвы кн. Николая Хр.Радзивила. 1613 г. Днепр с надписями у Хортицы и Томаковки: (Правая верх. часть табл. XV.Кордт,— Вып.2-й). *№84*

Карта р. Днепра, составленная на основе карты кн. Н.Х.Радзивилла, 1613 г.: Из фр. изд. атласа Блау (1668 г.). Табл. XVII. Кордт, Вып. 2-й. *№85*

Карта пограничная к р.Днепру и прочим в оную впадающим речкам и около оных лежащих знатным городам... 1764 г.— [БАН СССР, № 558]. *№82*

Рѣка Днѣпръ въ древности Борисфень от Рогачинскаго Лимана до Волнянскаго Порога: Опись 1842 г.— (ЦГВИА, ВУА.— д.24125/1-2). *№191*

“Трактус Борисфенус” по Боплану: Из Большого атласа Блау. 1662 года. *№20*

Карта течения реки Днепра и Буга... 1775 г. — [Гос.публ.б-ка АН УССР, № 17483]. *№81*

Карта течения реки Днепра и Буга...: Нижняя правая часть от порогов Днепра до Азовского побережья, 1775 г. *№34*

Карта течения Днепра от Самары до конца острова Хортицы, 1783 года.— (БАН СССР). *№4*

Карта течения реки Днепра и Буга от Елисаветградской провинции вниз до объединения их вод... и до Берды... 1775 года. — (ГПБ АН УССР, № 17483). *№17*

Продольная профиль части р.Днепра между г.г. Екатеринославомъ и Александровскомъ // Максимов Н.И. Днепр и его бассейн. — К., 1901. — Ч.1. *№60*

Сплавъ реки Днепра от урочища Кичкаса... до города Никополя, сочиненная 1796 г. *№142*

Геркулесовы столбы на Днѣпрѣ близъ Кичкаса / Подполковникъ А.Чирковъ, 13-го августа 1866 года // ЗООИД. — 1867. — Т.IX. — табл.III). *№30 293*

Пороги Днепра /Составлена Я.Сандратом по карте Бошлана; Изд. в 1687 г. — Табл. XXXII.— Кордт, Вып.2-й. *№83*

Полевые и временные укрепления. Лист 45. Усть-Самарский и Каменский ретраншаменты // Ласковский Ф. Война России с Турцией. – СПб, 1888. *№98*

Полевые и временные укрепления. Лист 46. Ненасытецкий ретраншамент // Ласковский Ф. Война России с Турцией. – СПб, 1888. *№97*

Карта театра войны русской победоносной армии... в Турецкой и Татарской провинциях и по рекам Дунаю, Днепру... Дону и Понту Евксинскому. – (ГПБ АН УССР. – № 7943). *№96*

Карта военных действий на Дону и на Днепре ея Величества победоносныя армии 1736 года: Градирована в С.-Петербурге при Академии. – (ГПБ АН УССР, № 17477). *№95*

Карта марша армии от Очакова к Мишуруну Рогу на Днепре. 1737 г. – (ГПБ АН УССР, № 16990). *№94*

Карта границ Польши и России, включая часть Южной Украины и течение Днепра, начиная от Киева, аж до Самары. – (Таблица № 20 из “Атласа Риччи Заннони”: Заголовок на латинском и татарском языках, надписи – на польском). *№62*

Карта границ Польских начиная от Балты, аж до реки Синяя Вода, включая слободы казаков уманских и запорожских, степи татар Очаковских, Бессарабских и ногайских...: Заголовок на латинском, польском и татарском языках. – (Таб. № 24 из “Атласа Риччи Заннони”). *№63*

Гипсометрическая карта России, составленная под руководством А.А.Тилло. 1889 г. Часть карты, включающей Нижний Днепр и Приазовье. – (ГПБ им. Салтыкова-Щедрина). *№13*

КАРТИ О-ВА ХОРТИЦЯ

План острова Вышних Хортиц... 1736 г. – [Центр. гос. архив ВМФ СССР, - № 1286]. *№ 79*

Остров Хортица из “Плана р. Днепра с разделением островов...”, сочиненного 1780 г. / Арапов Е. – (ГПБ АН УССР. – № 17371). *№ 11*

План острова Хортицы конца XVIII века. – (ГПБ АН СССР). *№ 26*

План колонии острова Хортицы Екатеринославского губернского землемера Адамовича. 1848. – (ГПБ АН УССР. – № 17291). *№ 112*

План острова Хортица: Табл. XVI к ст. И. Карелина “Запорожские городища” // ЗООИД. – 1875. – Т. IX. *№ 80*

План Хортицы // Эварницкий Д. И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – СПб., 1888. – Ч. 1, план 1. *№ 77*

Остроф Нижни Хортовски: План Запорожской верфи; План № 19: Карта части реки Днепра и Азовского моря (XVIII в.) / Сочинил сию карту И. Елагин // Эварницкий Д. И. Вольности запорожских казаков. – СПб., 1898. *№ 70*

Схематическая карта острова Хортицы с прилегающими местностями р. Средняя Хортица: Из статьи Л. К. Падалки “К вопросу о существовании Запорожской Сечи в первые времена запорожского козачества” // Киевская старина. – 1894. – май. – С. 262. *№ 76*

Планъ снятому на Днепре Хортицкому острову съ показаніем на ономъ разного леса, луговъ, зимовниковъ и другой ситуаціи. – (ЦГВИА. ВУА. – д. 24089/1-3). *№ 145*

Планъ саду на Хортицкомъ острове светлейшего князя Григорія Александровича Потемкина с показаніемъ на ономъ разного строения. – (ЦГВИА, ВУА. – д. 22752/1-4). *№ 149*

Ретраншаменты на острове Хортицком, возведенные в кампанию 1734, 1738 и 1739 годов // Ласовский Ф. Материалы для истории инженерного искусства в России. – СПб., 1866. – Изобр. 1-е, л. № 48. *№ 111*

План Верхнего Хортицкого острова, на котором заложен ретраншамент к адмиралтейству, для строения судов, названной Запорожская верфь. 1734 г. – [Цент. гос. архив ВМФ СССР. – № 1287]. *№ 75*

План № 14: Ретраншаменты на острове Хортицком, возведенные в кампанию 1737, 1738 и 1739 годов. С экспликацией // Байов А. Война России с Турцией в 1736 – 1739 гг. – СПб., 1906. *№ 78*

Укрепления русской армии на северной части острова Хортицы: из "Карты реки Днепра от Киева... 1740 г." – (БАН СССР).

ПЛАНИ, КАРТИ КОЗАЦЬКИХ СІЧЕЙ

Планъ Запорожской Сечи съ ситуацією и в какомъ она состоянии. 1742 года месяца февраля: В верхней правой четверти изображение с надписью: "Церковь, рада и курени запорожские в 1773 году". // ЗООИИД.– 1858.– Т. IV.– табл. XIII. *№107*

План крепости Запорожской Сечи с округ лежащей ситуацией, черчен 1773 г.: Левая нижняя часть плана занята изображением собрания казаков на площади вокруг церкви, а над этим рисунком помещено подробное описание плана. – (ЦГВИА СССР.– Ф. В. У. А.– № 21963). *№110*

План Алешковской Сичи // Эварницкий Д. И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – СПб., 1888.– Ч. 2, план VI. *№105*

План Бузулукской крепости.– Б. г. и. *№185*

План Базавлуцкой Сичи // Эварницкий Д. И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – СПб., 1888.– Ч. 1., план II. *№120*

"План Старой Сечи казаков запорожских": К статье Шмидта // ЗОИИД.– Т. 4.– отд. 2.– табл. XII. *№122*

План Старой Сечи // ЗООИИД.– 1875.– Т. IX.– табл. XVIII. *№12*

План Старой Сечи. – (ГПБ УССР.– № 6328). *№121*

Планъ Новой Сѣчи въ настоящемъ ея видѣ въ с. Покровскомъ. *№167*

Река Конка с Новой Сечью. – (ЦГДА). *№128*

План Каменской Сичи // Эварницкий Д. И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – СПб., 1888.– Ч. 2.– План VI.

Планъ Томаковской Сичи // Эварницкий Д. И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – СПб., 1888.– Ч. 1.– План III. *№119*

"Генеральная карта Украины" Боплана 1640-1651 г. г.: (Север внизу карты, а юг – вверх). Стрелка указывает остров Скарбниці войскової. Центральная часть табл. IX.– Кордт, вып. II). *№73*

Рисунокъ военныхъ укрѣпленій запорожцевъ.— (ГНБ АН УССР, № 15853). *№41*

Карта частей Россіи, Польши, Молдавіи, Безарабіи, Очаковской і Годжибейской Татаріи 1775 году и части зимовниковъ бывшихъ запорожскихъ казаковъ.— (ЦГВИА, ВУА.— д.20017/3-4). *№151*

КАРТИ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Карта Екатеринославского наместничества, части, лежащей по левую сторону реки Днепра. — (ЦГВИА СССР.— Ф.ВУА.— д.20171). *№1*

Карта Екатеринославского наместничества, части, лежащей по правую сторону реки Днепра, с присоединением Безарабіи и частей Молдавіи и Польши — (ЦГВИТ СССР.— Ф.ВУА.— д.20170). *№5*

Геометрическая генеральная карта Екатеринославского наместничества, составлена из 15 уездов, в коем... сочинена марта 1787 года: (Из ст. Н.Полонской-Василенко “Южная Украина 1787 г.”)//Записки историко-филологического отделения ВУ—АН.— К., 1929.— Кн.24. *№26*

Генеральная карта Екатеринославской губернии: С показаніем казенныхъ селеній и земель поясненныхъ въ прилагаемой у сего особой вѣдомости.— Екатеринославъ, 1816. *№143*

Геометрическая карта Екатеринославского края... 1816 г. (Средняя треть верхней половины с указанием колоній Юга Россіи).— (ЦГИА СССР.— ф.1399.— д.116). *№49*

Карта Екатеринославского наместничества и земли Черноморскихъ казаков. Конецъ XVIII в.— (БАН СССР). *№6*

КАРТИ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Генеральная карта Таврической области, представляющая древня именованія Местъ, Городовъ, Рекъ и протчего.— (ЦГВИА.— ВУА.д.19056). *№164*

Отчетная карта Таврической губернии Крымскаго полуострова. *№152*

Геометрическая генеральная карта Екатеринославского наместничества, составленная из 15 уездов, с показанием Таврической области и Кубанской земли: Сочинена карта марта дня 1784 г.— (БАН СССР, № 3472). *№19*

Карта полуострова Таврическаго и около лежащих мест, сочиненная по известиям греческих писателей древних и средних Времен //Географические известия: служащие к объяснению преж. состоянія нынеш. Таврической губ. собр. из разных древ. и сред. времен писателей. — СПб, 1803 г. — (ГПБ АН УССР. — № 13853-54). *№24*

Карта Таврической губернии и на все ея уѣзды съ показаниемъ почтовыхъ отъ станцій до станцій равно и для прохожденія войскъ просьолочныхъ дорогъ сколько от селенія до селенія разстоянія вѣрствъ значить при семъ во описаніи: Сочинена въ 1807 г. *№153*

Карта полуострова Таврическаго и около лежащих мест с означением татарских наименований мест, городов, рек, морей и проч. //Географические известия: служащие к объяснению преж. состоянія нынеш. Таврической губ., собр. из разных древ. и сред. времен писателей. — СПб., 1803. — (ГПБ АН УССР. — № 13853-54). *№101*

КАРТИ ПОВІТІВ

Генеральный план Екатеринославского уезда: Часть 2-я: Из "Атласа Екатеринославского наместничества": Составленный из одной губернской генеральной карты и пятнадцати уездных планов: Сочинен 1790 года декабря.— (ЦГВИА СССР.— Ф.ВУА.— д.20769.— л.оборот 8-го и 9-ый). *№134*

Генеральный план Екатеринославского уезда: Сочинен 1790 г. *№118*

Карта Александровского уезда Екатеринославской губернии: Составлена по специальной карте Европейской России и рекогносцировкам Земским техником Г.А.Чернышевым в 1910 году. Издание Александровской Земской Управы.- (ЦГИА СССР.- Ф.1293.- оп.168.- д.70). *№129*

Карта части области Таврической составляющей Днепро-вской и Мелитопольский уезды с попаданием всех розданных дач: Сочинена 1790 г. *№138*

Генеральная уездная карта Таврической губернии Мелитопольского уезда, составленная в 1876 году с обозначением на оной всех частей, правительственных и общественных учреждений.- (ГПБ им.Салтыкова-Щедрина). *№16*

Карта Таврической губернии: Днепровского, Мелитопольскаго и Бердянского уездовъ.- (ЦГВИА.- ВУА.- д.20988/1-2). *№137*

Карта Днепровскаго уезда.- (ЦГВИА.- ВУА.- д.21474/1-3). *№139*

“Генеральный план Мелитопольского уезда”: Из Атласа Таврической области, состоящей из семи генеральных уездных планов: Сделан 1787 г.”.- (ЦГВИА СССР.- Ф. ВУА.- д.20982.- л. оборот 11-го и 12-ый). *№133*

Карта Мелитопольского уезда с обозначением дач отмежеванных и впусе лежащих: Сочинена января 1793 г.: Из Атласа обл. Таврической, составляющей семь уезд. карт и пять городских планов.(ЦГВИА СССР.- Ф.- ВУА.- д.20986). *№104*

Карта Мелитопольского уезда Таврической губернии / Составлена по сведениям 1889 года П.Лебедевым.- Издание Мелитопольского Земства: С прилож. табл. и статист. сведений - (ЛГПБ им. Салтыкова-Щедрина). *№113*

“План Мариупольского уезда”/ Новороссийский губернатор Иван Селецкий; Губернский землемер коллежский ассессор и кавалер Павел Чуйко: Из “Атласа Новороссийской губернии”: Часть 2-я: Составлен 1798 года.- Листы: оборот 46-го и 47-й. *№115*

Планъ Мариупольскаго уѣзда.- Б.г.и. *№30*

Планъ села Токмака въ которомъ находятся присудственные мѣста Мариупольскаго уѣзда: Из “Атласа Новороссийской губернии”.- 1798.- Ч.2., л.41-ый. - (ЦГВИА СССР.- Ф.ВУА.- д.20159). *№32*

Планъ Новомосковскаго уезда.- Б.г.и. *№29*

“Генеральный план Новомосковского уезда. Часть 2-я”: Из “Атласа Екатеринославского наместничества, составленного из одной губернской генеральной карты и пятнадцати уездных планов”: Сочинен 1790 года, декабря”. – (ЦГВИА СССР.– Ф.ВУА.– д.20769). *№135*

Планъ Павлоградскаго уѣзда //Атлас Новорос. губернии. 1798.– Ч.2-я.– л.26). *№31*

КАРТИ МІСТ І ГОРОДИЩ ТАВРІЙСЬКОЇ ТА КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЙ

План и проект Таврической губернии уездного города Бердянска: Составлен в 1859 г.– (ЦГИА СССР.– Ф.– 1293.– оп.165.– д.404, л.1). *№57*

Планъ уездного города Бердянска: Высойчаше утвержденный в 10-й день апреля 1862 г.– (Прилож. к адрес.-справоч. и торг.-пром. книге “Весь Бердянск и его уезд”.– Симферополь, 1912. *№58*

Вид пристани из “Плана уездного города Бердянска... 1862 г.” *№23*

Планъ уезднаго города Мелитополя Таврической губернии въ настоящемъ его виде.– (ЦГИА СССР.– Ф.1293.– оп.167.– д.30). *№59*

Планъ Таврической губернии Мелитопольскаго уезда города Ногайска въ настоящемъ и будущемъ его виде.– (ЦГИА СССР.– Ф.1293. оп.167). *№56*

Планъ уездному городу Артъхову въ Таврической губернии. Ноября дня 1811 года.– (ЦГИА. СССР. Ф.1293.– оп.167.– д.82).

Схематическая карта острова Томаковки (Городища) // Киевская Старина.– 1893 – май.– С.262-263. *№118*

“План острова Городище с показанием местности, окружающей оный” / Карелин.– 1875 г. // ЗООИИЦ.– 1875 г.– Т. IX.– табл. XVII. *№117*

Запорізька обласна
бібліотека
ім. О. М. Горького

КАРТИ КРИМУ

Карта Крыма и приднепровских степей. 1770-е годы. – (БАН СССР). *№7*

Карта, представляющая Крым и степь Крымскую из новейших известий сочиненная при Академии наук Я.Ф.Шмитом. 1773 г. – (ЦГАДА). *№108*

Карта Крымского полуострова. Перекопского уезда: Направленная 1832 г. – (ЦГВИА. – ВУА. – д.21473, б/1-2). *№154*

Плань Перекопского уѣзда. – (БАН СССР. Атлас Черного моря, л.3). *№44*

Карта Крымского полуострова: Евпаторийский уезд. 1832 г. (ЦГВИА. – ВУА. – д.21473 а/1-2). *№155*

Карта Крымского полуострова: Симферопольский уезд. 1832 г. (ЦГВИА. – ВУА. – д. 21473, с/1-2). *№156*

Карта Крымского полуострова: Феодосийского уезда. 1832 г. (ЦГВИА. – ВУА. – д.21473/2(1-2). *№157*

Карта Крымской Соляной операции 1804 года. – (ЦГИА СССР. Ф.1293. – д.1. – л.1). *№48*

ІНШІ КАРТИ

Карта южной России Исаака Массы. 1633 год. *№103*

Карта России Герарда Маркатора. 1594 г.: (Увеличенная середина нижней части; табл. XXIV. – Кордт, вып. I). *№72*

“Карта юго-западной России Якова Гастальдо. 1562 года”. *№131*

Колонизация Южной окраины Московского государства XVI-XVII в.: (Схема) // Кудряшев К.В. Русский исторический атлас. – М.-Л., 1928. *№47*

Генеральная Карта, представляющая Азовскую губернию с описанием полагаемых границ по какимь оные быть должны: Сочинена 6 апр. 1782 г. – (ЦГВИА. – ВУА. – д.25652/2-3). *№150*

Примерная генеральная карта Новороссийской и Азовской губерний: Сочинена 18 июля 1778 года.– (ЦГВИА СССР.– Ф.182.– Екатеринослав. губ.– д.14). *№51*

Генеральная карта Новороссийской губернии, разделенной на уезды, сочиненная въ 1779 году Иваномъ Исленьевым.– (ЦГИА СССР. Ф.1399.– д.114.– л.1). *№50*

Карта Новороссийской губернии, 1798 г.– (ЦГИА СССР.– Ф.1350.– оп.312.– д.21). *№43*

План Новороссийского уезда.– (ЦГИА СССР.– Ф.1350.– оп.312. д.20.– л.2). *№53*

“Карта Таврики, Херсонеса, Перекопских и Хозарских степей Герарда Меркатора. 1595 года”: Помещенная в атласе Меркатора 1609 года, на латинском языке.– (Центр. ниж. часть табл. XI.– Кордт.выш. 2-й). *№132*

План з Буринскаго ретраншамента: С изъяснением по частям литерами.– (ЦГВИА СССР.– ВУА.– д.21967). *№160*

“Театрум белли” – Театр войны 1737 года, которую вела армия русской императрицы против турок и татар: Составлена в Академии Наук. Тетрополь”.– (БАН СССР.– № 306). *№127*

Карта театра войны 1769, 1770 и 1771 годовъ // Петров А. Война России с Турцией и польскими конфедератами с 1769 по 1774 год.– СПб., 1866.– Т.1.– (Приложение). *№35*

Маршрутная карта отдельного от ея императорского величества армии корпуса... фон Берга... 1769 года.– (ГГА ВМФ СССР.– Ф.3.оп.28.– л.1,131). *№36*

Запорожскія урочища //ЗООИИД.– 1858.– Т.4., табл.Х. *№42*

КАРТИ, СКЛАДЕНІ В.Г.ФОМЕНКОМ

✓ Район острова Ленина до возведения плотины Днепровской гидроэлектростанции; Кичкасский мыс до пересыпания протоки земляной плотиной в 1845 г.; Полуостров Кохание по карте Боплана; Остров Малая Хортица / Рис. Фоменко В.Г., состав. 16 окт. 1961 г.

✓ План северной половины острова Хортица с обозначением наименований скал и балок / По разным литератур. источникам и планам сост. Фоменко В.Г., 1962 г.

Предполагаемый путь Святослава и места Брода у Протолючьи, Крайской и Кичкаской переправ. / Сост. Фоменко В.Г.

Схема Южный путей Киевской Руси / Сост. Фоменко В.Г. в 1962 г. // Археографический ежегодник за 1963 год.— М., 1964.— С.25.

✓ План правобережного участка “Степок” в горизонталях до его затопления: Из “Плана района сооружения Днепростроя и г.Запорожья” по съемке 1924-1926 гг. / Сост. Фоменко В.Г., 16 окт. 1961 г.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- БАН СССР – Библиотека академии наук СССР.
ЗООИИД – Записки Одесского общества истории и древностей.
ГНБ АН УССР – Государственная научная библиотека АН УССР.
ГПБ АН УССР – Государственная публичная библиотека
ЛГПБ им. Салтыкова-Щедрина – Ленинградская государственная публичная библиотека им. С.-Щедрина.
ВУА – Военно-учетный архив.
ЦГВИА СССР – Центральный государственный военно-исторический архив СССР.
ЦГИА СССР – Центральный государственный исторический архив СССР.
ЦГАДА – Центральный государственный архив древних актов СССР.
ЦГА ВМФ – Центральный государственный архив военно-морского Флота.
ВУАН – Всеукраинская академия наук (теперь – АН Украины).

ЗМІСТ

Від укладача	3
Фоменко В.Г. Острів Хортиця на перших картах Нижнього Дніпра	4
Карта укріплень Дніпровської лінії	7
Карти Азовського моря та р.Дніпро	9
Карти острова Хортиця	12
Плани, карти козацьких Січей	13
Карти Катеринославської губернії	14
Карти Таврійської губернії	15
Карти повітів	15
Карти міст і городищ Таврійської та Катерино- славської губерній	17
Карти Криму	18
Інші карти	19
Карти, складені В.Г.Фоменком	20
Додаток. Перелік скорочень	21

Для нотаток

КАРТОГРАФІЧНА КОЛЕКЦІЯ
В.Г.ФОМЕНКА
(Путівник)

Укладач Г.Нагорна
Редактор В.Жук

Видавництво “Поліграф”

Верстка О.Вороненко
Набір І.Наконечна
Коректор В.Савченко

Здано в набір 21.06.2001, підписано до друку 25.06.2001
Формат 62x1/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Times. Умовн.-друк. арк. 1,5. Тираж 300.
Замов. № 0-603

Видання підготовлене до друку
і видруковане у поліграфічному центрі фірми “Поліграф”
Україна, 69035, Запоріжжя, вул. Сєдова, 11

2-00